

V СЕКЦІЯ: СУБ'ЄКТНО-ОБ'ЄКТНИЙ СТАТУС УКРАЇНИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Кривцова Валентина Михайлівна,
кандидат історичних наук, доцент,
ОРІДУ НАДУ при Президентові України
Усатюк Іван Федорович,
кандидат історичних наук, доцент
ОРІДУ НАДУ при Президентові України

В РУСЛІ РУХУ УКРАЇНИ ДО ЄВРОСОЮЗУ ТА НАТО: НОВИЙ ЗАКОН ПРО НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Як відомо, 21 червня Верховна Рада ухвалила закон «Про основи національної безпеки України». За відповідне рішення проголосували 248 народних депутатів. Цей документ визначає рух України у напрямку до Євросоюзу та НАТО. Текст, окрім усього іншого, передбачає розвиток держави навіть в умовах воєнного конфлікту, а в деяких положеннях — і дії в умовах воєнного стану.

Законодавчий акт визначає основи та принципи національної безпеки й оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз. Також цим документом визначаються та розмежовуються повноваження державних органів у сферах національної безпеки та оборони, створюється основа для інтеграції політики й процедур органів державної влади, інших державних органів, функції яких стосуються національної безпеки та оборони, сил безпеки і сил оборони, визначається система командування, контролю та координації операцій сил безпеки і сил оборони, запроваджується всеосяжний підхід до планування у сферах національної безпеки й оборони, забезпечуючи у такий спосіб

демократичний цивільний контроль над органами та формуваннями цього сектора.

Закон чітко визначає сили безпеки й оборони України, до складу яких входять: Міноборони, ЗСУ, МВС, Нацгвардія, Нацполіція, Держприкордонслужба, Державна міграційна служба, Державна служба з надзвичайних ситуацій, СБУ, Управління держохорони, Держслужба спецзв'язку та захисту інформації, Державна спеціальна служба транспорту, Апарат РНБО, розвідувальні органи, центральний орган виконавчої влади щодо військово-промислової політики, інші органи.

Закон містить п'ять розділів. У першому — подано визначення термінів, які використовуються у документі. Другий — закріплює правові засади та принципи державної політики у сфері нацбезпеки та оборони, фундаментальні національні інтереси України (забезпечення державного суверенітету і територіальної цілісності, інтеграція країни в європейський політичний, економічний, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору). Третій — визначає засади та механізми цивільного демократичного контролю, повноваження у здійсненні такого контролю законодавчої, виконавчої й судової влади, органів місцевого самоврядування та громадянського суспільства. У четвертому — визначено склад сектора безпеки й оборони та правовий статус основних органів, що входять до його складу, а також управління та координацію у сфері національної безпеки. У п'ятому розділі прописано регулювання планування у сфері нацбезпеки й оборони, визначено основні документи довгострокового планування (Стратегію національної безпеки України, Стратегію воєнної безпеки України, Стратегію громадської безпеки та цивільного захисту України, Стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу України, Стратегію кібербезпеки України, Національну розвідувальну програму).

Встановлено, що обсяг видатків на фінансування сектора безпеки й оборони має становити не менше 5% запланованого обсягу внутрішнього валового продукту, з яких не менше 3% — на фінансування сил оборони.

Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику з питань національної безпеки у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва у мирний час та в особливий період, є Міністерство оборони України.

Міністр оборони, його перший заступник та заступники призначаються на посади з числа цивільних осіб (ці норми набувають чинності з 1 січня 2019 року).

Закон також передбачає розділення посади начальника Генерального штабу — Головнокомандувача ЗСУ на дві (з 1 січня 2021-го).

Планування у сферах національної безпеки та оборони поділяється на довгострокове (понад п'ять років), середньострокове (до п'яти) та короткострокове (до трьох років).

Документами довгострокового планування є Стратегія національної безпеки України, Стратегія воєнної безпеки України, Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України, Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України, Стратегія кібербезпеки України, Національна розвідувальна програма.

Документами середньострокового планування є інші стратегічні документи, програми щодо розвитку складових сектора безпеки та оборони, зокрема оснащення їх сучасним озброєнням і військовою технікою, створення необхідних запасів матеріально-технічних засобів та необхідних для цього потужностей оборонно-промислового комплексу, реалізація інших заходів з посилення обороноздатності держави.

Короткострокове планування передбачає щорічне розроблення планів утримання та розвитку (діяльності) складових сектора безпеки й оборони, основних показників державного оборонного замовлення (на трирічний період), у яких визначаються завдання щодо реалізації документів довгострокового і середньострокового планування.

Документ, серед іншого, передбачає встановлення цивільного та парламентського контролю за оборонними структурами, міністр оборони призначатиметься за поданням Президента з числа цивільних осіб.

Законом визнано такими, що втратили чинність, закони «Про основи національної безпеки України», «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» та «Про організацію оборонного планування».

Важливо зазначити, що новий закон про національну безпеку написаний під час реальної війни на сході України та окупації частини її території, які почалися з 2014 року. Під час його підготовки не обійшлося без допомоги іноземних радників. Відтак за змістом цей важливий документ позитивно відрізняється від попередніх.

Втім, порівнюючи його із законом «Про основи національної безпеки України» 2003-го, чимало фахівців й експертів вказують і на низку недоліків. Зокрема, значно зменшився перелік національних інтересів. Якщо у старій версії був пункт про «розвиток духовності, моральних засад, інтелектуального потенціалу Українського народу, зміцнення фізичного здоров'я нації, створення умов для розширеного відтворення населення, збереження та зміцнення інституту сім'ї», то в новому законі вони об'єднані у три глобальні сфери: державний суверенітет і територіальна цілісність; розвиток економіки, громадянського суспільства та зростання рівня і якості життя населення; інтеграція в ЄС та членство в НАТО (правильніше сказати, рух у цьому напрямку).

Не дуже чітко виписані в новому документі й основні загрози національній безпеці України. Наприклад, така важлива загроза, як зрощування олігархії з владою, взагалі не знайшла в ньому місця. Дивує також і те, що в новому законі не прописані такі важливі сфери національної безпеки, як економічна, інформаційна, екологічна, науково-технологічна, соціальна тощо.

Всупереч стандартам НАТО, в законі про національну безпеку Міністерство оборони України залишається органом військового управління.

Це, як на мене, суперечить стандартам Альянсу. Це виглядає абсурдним і з огляду на те, що Міноборони, відповідно до цього ж закону, мають очолювати цивільний міністр та цивільні заступники міністра. Тому Міністр оборони — член Кабінету Міністрів, цивільна особа і керівник органу виконавчої влади — не може бути підпорядкований Президентові України як Верховному головнокомандувачу Збройних Сил, як і не може здійснювати оперативне керівництво застосуванням ЗСУ.

Неврегульовані у законі й взаємовідносини між начальником Генерального штабу та Головнокомандувачем Збройних Сил України, командувачем об'єднаних сил та командувачами видів, окремих родів військ (сил) ЗСУ, командувачами (керівниками) інших військових формувань. Унаслідок цього вірогідний конфлікт між органами управління під час виконання завдань з оперативного керівництва військами.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к-ВР /із змінами, внесеними згідно із Законами № 2222-IV від 08.12.2004 р., № 2952-VI від 01.02.2011 р., № 586-VII від 19.09.2013 р., № 742-VII від 21.02.2014 р. // [Електронний ресурс] /Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: www.zakon4.rada.gov.ua.

2. Енциклопедія державного управління: у 8 томах /Нац. акад. Держ. упр. при Президентові України; наук. ред. Колегія: Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. — К.: НАДУ, 2011.

3. Енциклопедичний словник з державного управління /уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Коовбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. — К.: НАДУ, 2010. — 820 с.

4. Стратегія сталого розвитку «Україна — 2020». Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015.

5. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469 — VIII. //Голос України. — 2018. — 7 липня. — Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/304933>.

6. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 827/2015.

7. Про Раду національної безпеки і оборони: Закон України від 5 березня 1998 року № 183/98-ВР {Із змінами, внесеними згідно із Законом № 43-VIII від 25.12.2014, ВВР, 2015, № 4, ст. 14}.

8. Воєнна доктрина України: Указ Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015.

9. Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України: Указ Президента України від 14 березня 2016 року № 92/2016.

10. Угода про асоціацію між Україною та ЄС від 27 червня 2014 року.

11. Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях» від 24 лютого 2018 року.

12. Усатюк І.Ф. Національна безпека: переваги та зауваги //Чорноморські новини. - 2018. — 5 липня. - № 056 (21966).

Дзюбенко Юлія Михайлівна,

кандидат політичних наук,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДЕМОКРАТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ У КРАЇНАХ АЗІЇ ТА ОКЕАНІЇ

В останні роки хвиля пост 1970-х демократизації сповільнилася або, в разі деяких країн, повністю змінена. Відповідно до вимірювання системи Economist Intelligence Unit половина населення в світі тепер живе в демократії. Однак в останні роки, спостерігається практика повернення до авторитарного режиму.